

Кечеджі О. В.,

старший викладач кафедри перекладу

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ЗБАГАЧЕННЯ ВОКАБУЛЯРУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЛЕКСИЧНИМИ ОДИНИЦЯМИ КРАЇН СХОДУ ТА АЗІЇ

Анотація. Статтю присвячено розгляду однієї з актуальних проблем англійської лексикології – збагачення вокабуляру завдяки надходженню лексем іншомовного походження. У роботі здійснено системний комплексний аналіз східних запозичень, виявлено особливості функціонування східної лексики, яка знайшла свій відбиток у словниках іншомовних слів, засобах масової інформації та корпусі англійської мови. Основну увагу приділено питанням ролі й семантики запозичень країн Сходу та Азії. У роботі висвітлені причини та способи появи запозичень, їх асиміляція, питання співвідношення запозичень із функціонуванням зазначених лексем у сучасній англійській мові та їх зв'язок з історичним розвитком.

У межах статті обґрунтовано актуальність зазначеної теми, розглянуто екстралінгвальні та лінгвальні чинники запозичень, висвітлено найбільш частотно вживані лексеми мов-донорів країн Сходу й Азії. Визначено функції, які виконують лексеми іншомовного походження, досліджено процеси, у яких беруть участь окреслені запозичені лексичні одиниці. Особливу увагу зосереджено на функціонуванні іншомовних лексем у системі мови-реципієнта. З'ясовано, що окреслені лексичні одиниці беруть активну участь у дериваційних процесах мови-запозичувача. Також досліджено моделі дериваційних процесів за участю іншомовних лексем. Найбільш частотною виявилася модель за участю словотвірних афіксів, однак трапляються й випадки словоскладання.

У процесі роботи зроблено висновок, що лексичні одиниці країн Сходу та Азії є автентичними, тобто відбивають поняття, пов'язані з культурою, релігією, ученнями, партіями, рухами, бойовими мистецтвами. Деякі запозичені лексеми надійшли до вокабуляру англійської мови прямим шляхом, проте є певний прошарок зазначених лексем, які потрапили до мови-реципієнта опосередковано, тобто через інші мови. Корпус лексичних одиниць країн Сходу та Азії досить числений. Вони переважно виконують атрибутивну функцію, беруть участь у формуванні низки словосполучень та в утворенні словотвірного гнізда. У роботі визначено, що певні лексеми іншомовного походження ще не зафіксовані в англомовних лексикографічних виданнях, однак маркуються частотним використанням у друкованих та електронних текстах засобів масової інформації.

Ключові слова: мова, вокабуляр, лексеми іншомовного походження, мова-донор, мова-запозичувач, словотвір, граматична адаптація, словосполучення.

Постановка проблеми. Поряд із внутрішньомовними ресурсами збагачення вокабуляру будь-якої мови, запозичення лексичних одиниць мов-донорів залишається одним із головних процесів неологізації мови-реципієнта. Саме тому процес збагачення вокабуляру світових мов є актуальним питанням щодо дослідження, оскільки надходження до вокабуляру

мови-реципієнта лексичних одиниць іншомовного походження зумовлює певні зміни мовних підсистем: фонетичної, семантичної, словотворчої, морфологічної, граматичної.

Упродовж декількох останніх декад спостерігається увага до країн Близького Сходу та Азії. Це має обґрунтовані підстави: постійні військові дії у країнах Близького й Середнього Сходу, численні релігійні рухи, терористичні дії тощо. Зазначені факти викликають хвилю надходження до словникового складу сучасної англійської мови лексичних одиниць арабського походження. Оскільки арабські лексичні одиниці надійшли відразу до лексикону багатьох країн світу, науковці визначають їх як інтерлінгвальні [1, с. 26]. Англомовні лексикографічні видання й раніше фіксували іншомовні одиниці східних країн, однак ці одиниці переважно виконували функцію екзотизмів, оскільки відбивали реалії країн Близького та Середнього Сходу, наприклад: *Allahu akbar, ankh, bazaar, caliph, casbah, elixir, emir, fakir, fatwa, harem, mogul, mufti, sultan, tarboosh, wadi* тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна й закордонна лінгвістика маркується численною кількістю досліджень стосовно надходження іншомовних лексем до вокабуляру мови-запозичувача. Загалом питання щодо запозичених лексем розглядають Н.Б. Мечковська, С.Г. Тер-Мінасова, Л.П. Крисін, Т.Г. Линник, Г.Б. Антрушина, О.С. Ахманова, Б.О. Ільїш, Б.В. Казанський, L. Bauer, R. Beard, G.A. Nicholson та інші науковці. З історичної позиції мови-донори та шляхи надходження іншомовних лексем розглянуті в дослідженнях К. Бруннера, Ж. Жюссера, В.Н. Ярцевої, G. Cannon. Процеси запозичень стосовно мовних картин світу були предметом досліджень у роботах А.Ю. Мусоріна та інших авторів.

Однак маємо наголосити на тому, що, незважаючи на численну кількість робіт, у яких розглядається процес поповнення вокабуляру будь-якої мови лексичними одиницями мов-донорів, та з огляду на той факт, що цей процес безперервний, постійно існуватиме низка питань, які потребуватимуть розгляду й аналізу, що своєю чергою визначає актуальність представленої роботи.

Метою статті є лінгвістичний аналіз іншомовних лексичних одиниць у вокабулярі сучасної англійської мови на матеріалі англомовних лексикографічних джерел, а також публіцистичних друкованих та електронних видань.

Об'єктом дослідження є лексичні одиниці арабського та східного походження в сучасній англійській мові, а предметом – особливості функціонування зазначених іншомовних лексем у системі мови-запозичувача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Події останніх років та частотне використання низки лексичних одиниць мусульманських країн дають підстави віднести деякі лексеми до категорії повноцінних запозичень. Здебільшого це стосується

неологізмів, які відбивають будь-які поняття, пов'язані з ісламською релігією, тероризмом і терористичними угрупованнями. Вважаємо за доцільне зауважити, що після подій 11 вересня 2001 року в США семантика лексичних одиниць арабського походження асоціюється з негативними подіями у світі та викликає певний страх у думках багатьох людей із різних країн. Цей факт підтверджує неологізм останніх років *Iraqnophobia* (*Iraqnaphobia*, *Iraqniphobia*), *Islamophobia*, який позначає «сильний страх щодо Іраку та виробництва цієї країною різноманітного виду зброї». Наприклад:

What is described as “Islamophobia” has, in fact, existed for a very long time in many Western countries. But anti-Muslim movements have seen a marked rise after 9/11 and have been further strengthened over the past few years with the surge of right-wing racist ideology [2].

Останнім часом до високочастотних (згідно з використанням у лексиці англійської мови) належать лексичні одиниці *Islam* та *Muslim*. Вони відбивають поняття, що пов'язані з мусульманськими країнами та ісламською релігією. Виконуючи атрибутивну функцію, східна лексична одиниця *Muslim* налічує численну кількість словосполучень і набуває статусу узуальності, наприклад: *Muslim assimilation*, *Muslims community*, *Muslim environment*, *Muslim extremist*, *Muslim identity*, *Muslim immigration*, *Muslim laborers*, *Muslim proportion*. Процес словотвору за участю лексичної одиниці *Islam*, а саме утворення словотвірного гнізда та ланцюжків, свідчить про граматичну адаптацію цієї лексичної одиниці до законів мови-запозичувача. Ступінь цього виду адаптації відображається у статистичному еквіваленті, а саме в наявності не одного, а цілої низки похідних, утворених на основі мотивуючого запозичення *Islam*:

Islam > *Islamist*
> *Islamic* > *anti-Islamic*
> *Islamophobia*
> *Islamism*

New extremism chief appointed by Priti Patel dismissed “Islamophobia” and “violent extremism” [3].

Деривати за участю *Islam* маркуються перехідним характером та утворюються за такими моделями: $N + ist > N$, $N + ic > N$, $N + ism > N$. Наведені приклади свідчать про те, що лексема *Islam* є мотивуючою у словотвірній діяльності мови-реципієнта на сучасному етапі, а найбільшу продуктивність показує за моделями «твірна основа + афікс».

З початку XXI століття (після подій 11 вересня 2001 року в США) спостерігається континуум лексичних одиниць арабського походження. Тривалі бурхливі військові конфлікти у країнах Близького й Середнього Сходу, постійні терористичні акти та увага до цих подій із боку світового соціуму сприяють надходженню неологізмів до мов відповідних країн. Здебільшого лексичні одиниці арабського походження пов'язані з різними військовими мусульманськими учнями, партіями та рухами, наприклад: *Abu Sayyaf*, *al-Ghuraaba*, *al-Muhajiroun*, *Baath*, *Hamas*, *Hezbollah*, *Jihad*, *Mujahedeen* (*mujahedin*), *Mullah*, *Shiite*, *Sunni*, *Taliban*.

After a brief lull in violence during this week’s Muslim holiday of Eid al-Adha, fighting continued again with the authorities claiming to have killed more than 260 Taliban fighters in the past 24 hours across several provinces [4].

Висока частотність використання лексичних одиниць, які пов'язані з мусульманськими партіями та рухами, привела до

необхідності використання їх згідно з правилами системи словотвору сучасної англійської мови. Деривати за участю арабських власних імен численні, вони утворюють переважно афіксальні лексеми, наприклад: *Jihad > jihadi*, *Jihad > jihadist*, *Jihad > jihadist*, *Iraq > Iraqnophobia*, *Muslim > non-Muslim*, *Taliban > neo-Taliban*, *Taliban > non-Taliban*.

British officials, likewise, are fearful of a resurgent jihadist threat and are considering overhauling Britain’s 650-year-old treason law to make it easier to prosecute militants returning from Syria and Iraq [5].

Опрацьований нами матеріал свідчить про те, що у словотворі за участю лексичних одиниць країн Сходу домінує афіксальний спосіб. Однак трапляються випадки утворення дериватів способом словоскладання (*Jihad > counter-jihad*, *Jihad > cyber-jihad*, *Koran > Koran-flushing*, *Shiite > Shiite-dominated*, *Shiite > Shiite-led*, *Taliban > Taliban-held*) та *мелеконії* (*Jihad > jihobbyist*).

Після терористичних подій у США 11 вересня 2001 року найбільшу «популярність» виявляє неологізм *al-Qaida* та *al-Jazeera* – «спутниковий канал, який веде цілодобове мовлення арабською мовою». Останнім часом обидві лексичні одиниці навіть не потребують додаткового семантичного тлумачення. Вони стали настільки звичними, що лексема *al-Qaida* іноді в засобах масової комунікації навіть використовується у формі аббревіатури *AQ*. За участю лексичної одиниці *al-Qaida* утворилася низка неологізмів, зокрема: *Qaeda-friendly*, *Qaeda-free*, *al-Qaida-seeker*, *Qaida-speak*, *Qaida-trained* тощо. Наприклад:

Mr Ghalyoun is alleged to have filmed the Twin Towers in New York and other potential al-Qaida targets on behalf of those planning the attacks [6].

Останнім часом зростає інтерес до країн Азії, особливо Китайської Народної Республіки. Це пов'язано з тим, що нині спостерігається зростання економічних і міжкультурних зв'язків Китайської Народної Республіки з іншими країнами світу. Довказом є такі лексичні одиниці: *China-EU*, *China-US*, *Sino-American*, *Sino-Australian*, *Sino-British*, *Sino-EU*, *Sino-Japanese*, *Sino-US*. Наприклад:

Britain and its allies say the national security law breaches the “one country, two systems” principle enshrined in the 1984 Sino-British treaty that guaranteed Hong Kong’s autonomy [7].

На сучасному етапі бурхливого розвитку економічних відносин, окрім арабських мов, найбільшої популярності набувають китайська мова та хінді. Фахівці зі знанням зазначених мов є досить затребуваними працівниками, особливо це стосується спеціалістів технічних галузей.

Вважаємо за доцільне наголосити на тому, що перша зацікавленість світового суспільства китайською мовою спостерігалася ще наприкінці минулого століття, що стало наслідком динамічного зростання Китайської Народної Республіки, відновлення її членства в Організації Об'єднаних Націй, налагодження міжнародних економічних відносин з іншими країнами. Крім того, підтримка китайським урядом економіки та туризму, а також стрімкий розвиток цих галузей стимулює зростання популярності китайської мови. На початку XXI століття спостерігається динаміка зацікавленості світового соціуму Китайською Народною Республікою та, відповідно, мовою цієї країни, що відбувається на тлі розвитку Китаю в епоху економічної глобалізації.

Перші лексичні одиниці китайського походження з'явилися в системі англійської мови ще наприкінці XVI – на початку XVII століть. Проте всі вони були запозичені опосередкованим шляхом – через інші мови, зокрема голландську та португальську, оскільки представники саме цих країн першими потрапили на територію Китаю. Початком прямого шляху надходження китайських лексичних одиниць до лексики англійської мови вважається 1639 рік, коли Китай відвідав перший представник англійського соціуму – Джон Уенделл [8, с. 48].

Лексеми китайського походження, які увійшли до англійської мови, здебільшого були автентичними. Однак спостерігається й опосередкований шлях їх знаходження, особливо через корейську та японську мови. З останньої половини XX століття спостерігається численна кількість лексичних одиниць китайського походження. Здебільшого цьому дуже сприяли сучасні міжнародні комунікації та економічні відносини. Перші надходження китайських лексичних одиниць до системи англійської мови були нечисленними. Підтвердження цьому ми знаходимо у словнику «Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases» (A. Delahunty). Така ситуація спостерігається як упродовж XVIII століття (4 лексичні одиниці), так і в XIX столітті (16 лексем). Однак у XX столітті словником «Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases» зафіксовано вже 25 китайських лексичних одиниць [9, с. 384]. Збільшення кількості надходження лексичних одиниць китайського походження до лексики англійської мови вкотре підтверджує інтерес до Китайської Народної Республіки та її культури, а також до китайської мови з боку світового соціуму. Однак є велика кількість лексичних одиниць китайського походження, які ще не зафіксовані в лексикографічних джерелах, проте вже функціонують у періодичних англійських виданнях.

Китайська лексема *feng shui* («пошук балансу»), яка надійшла до лексики англійської мови ще наприкінці XVIII століття, лише в останні десятиліття стала частовживаною завдяки інтересу до китайської культури та модної течії. Однак якщо етнічне тлумачення *feng shui* має на увазі систему законів у відносинах між потоком енергії (chi) і людиною, проєктування або дизайн помешкання, то в культурах мов-реципієнтів *feng shui* використовується також для привертання удачі в будь-якій сфері діяльності людини, особливо для досягнення матеріального добробуту [9, с. 127–128]. Тобто спостерігається розширення семантичного значення лексичної одиниці китайського походження *feng shui*.

Є певні сфери життя, де спостерігається активне надходження лексичних одиниць країн Азії до англійського лексику. Так, наприклад, лексичні одиниці в англійській мові, що походять з азійських мов-донорів, стосуються насамперед таких сфер:

– кулінарії (їжа чи напої): *guoqiao*, *jidou*, *mixian*, *sonchus*, *soy*, *sonchus*, *wonton* = *dumpling* (кит.); *onigiri*, *sashimi*, *sushi*, *teriyaki* (япон.); *yoghurt* (турец.);

– реалії країн Азії: *chengguan*, *feng shui*, *hua cong*, *hukou*, *panda*, *triad*, *typhoon* (кит.); *yakuza*, *kamikaze*, *kimono* (япон.); *Bollywood*, *guru*, *mantra* (індійс.);

– поняття, що пов'язані з провінцією Тибет: *Buddhist*, *Dalai Lama*, *Qinghai-Tibet Plateau*, *Tibet*;

– грошей країн-донорів: *HK\$*, *HK cent*, *yuan* or *renminbi* or *Rmb* (кит.); *NZ\$* (новозеланд.); *rupiah* (індон.); *Taiwan dollar* = *NT* (тайв.); *won* (корейс.); *yen* (япон.); *baht* (тайл.).

Інтерес до країн Азії викликаний не в останню чергу популярністю бойових мистецтв цих країн на Заході та в США. Одна за одною в усьому світі відкриваються школи азійських бойових мистецтв. Крім того, модною течією (особливо серед представників шоу-бізнесу США) стає стародавнє індійське вчення – йога (*yoga*). У зв'язку із цим у словниковому складі англійської мови дедалі частіше трапляються лексичні одиниці країн Азії, які позначають різні види боротьби, наприклад: *bushido*, *judo*, *karate* (япон.); *taekwondo* (корейс.); *kungfu*, *wushu* (кит.).

Giles, meanwhile, took up judo at the age of eight, initially combining it with gymnastics for five years before concentrating on a sport that has now seen her claim an Olympic Games podium place [10].

Іншомовні лексичні одиниці країн Азії під час надходження до словника мови-реципієнта мають лише одне значення. Однак фактичний матеріал нашого дослідження свідчить про те, що лексична одиниця китайського походження *tea* у процесі свого «існування» в лексиці англійського соціуму розширила спектр свого семантичного значення та почала використовуватися поза контекстом мови-донора. За час свого побутування в системі англійської мови лексема *tea* набула багатьох значень, зокрема: чайна рослина, чай; настоянка, або відвар; вечеря із чаєм; чашка чаю; жовто-зелений колір (амер.); поїти чаєм. Натомість у мові-донорі (китайській) лексична одиниця *tea* має лише значення «чайна рослина, чай».

Іншим яскравим прикладом семантичної адаптації лексичних одиниць країн Азії можна вважати китайську лексеми *guanxi*, яка в мові-донорі позначає зв'язки або знайомства з потрібними людьми. Останнім часом, як зауважують науковці, спостерігається використання *guanxi* й поза «китайським контекстом», що свідчить про перехід цієї лексеми до статусу повноцінного запозичення [12, с. 46; 13, с. 22], наприклад:

A fair job market in which guanxi, or good family connections, had little impact was vital to support them, <...> [11].

Таким чином, можна зауважити, що рекурентні лексеми *tea*, *feng shui* та *guanxi* збільшили свою «семантичну кількість», що дає нам можливість відносити їх до категорії «повноцінних запозичень» у лексиці англійської мови.

Стосовно лексичних одиниць японського походження, які увійшли до вокабуляру англійської мови, маємо зауважити, що деякі з них є простою транслітерацією японських лексем для понять, що притаманні японській культурі, інші ж мають китайське походження. Вони здебільшого позначають національну їжу, культуру, економіку тощо, наприклад: *nori*, *ginkgo*, *ramen*, *teppanyaki*, *kombu*, *matsutake*, *sashim*, *wakame*; *anime*, *ikabana*, *karaoke*, *manga*, *tamagotchi*, *kamikazek*, *araoke*, *sashimi*, *Otaku*, *Otaku girl*; *kaizen*, *kanban*, *karoshi*, *keiretsu*, *tsunami*, *zaitech*.

Висновки. Наведені факти свідчать про «тісні» міжкультурні зв'язки між представниками східно-азійських етносів та світового соціуму на сучасному етапі. Мовні контакти представників країн Сходу, Азії та англійського етносу сприяють розвитку і збагаченню їхніх лексикунів завдяки надходженню до систем відповідних мов запозичених лексичних одиниць. Це один із процесів пристосування мовної системи до нових умов комунікації у зв'язку зі змінами в позамовному середовищі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі узусу лексем країн Заходу, Африки, Південної Америки або будь-яких інших у словниковому складі сучасної англійської мови.

Література:

1. Зацний Ю.А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.
2. Hussain Z. Countering “Islamophobia”. *Dawn*. 2021. August 2. URL: <https://www.dawn.com/news/1629627> (дата звернення: 29.07.2021).
3. Dearden L. New extremism chief appointed by Priti Patel dismissed “Islamophobia” and “violent extremism”. *Independent*. 2021. May 3. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/extremism-commissioner-robin-simcox-islamophobia-b1832832.html> (дата звернення: 29.07.2021).
4. Agence France-Presse. Curfew imposed in Afghanistan to curb Taliban offensive. *The Guardian*. 2021. July 24. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/24/curfew-imposed-in-afghanistan-to-curb-taliban-offensive> (дата звернення: 29.07.2021).
5. Dettmer J. France, Britain Fearful of Resurgent Jihadist Threat After Lockdown. *VOA*. 2021. May 11. URL: <https://www.voanews.com/europe/france-britain-fearful-resurgent-jihadist-threat-after-lockdown> (дата звернення: 29.07.2021).
6. Tremlett G. Europe’s biggest al-Qaida trial starts. *The Guardian*. 2005. April 22. URL: <https://www.theguardian.com/world/2005/apr/22/spain.alqaida> (дата звернення: 28.07.2021).
7. Faulconbridge G., Emmott R. EU and UK say Hong Kong newspaper raid shows China cracking down on dissent. *Reuters*. 2021. June 17. URL: <https://www.reuters.com/world/uk/britain-says-china-is-targeting-dissent-with-apple-daily-raid-2021-06-17/> (дата звернення: 28.07.2021).
8. Богаченко Н.Г. История восточноазиатских заимствований в английском языке (на материале Большого Оксфордского словаря) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Владивосток, 2003. 270 с.
9. Delahunty A. From Bonbon to Cha-cha Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases. New York ; Oxford : Oxford University Press, 2008. 411 p.
10. Pa Sport Staff. Coventry local joins exclusive judo medal club – 5 things about Chelsie Giles. *Independent*. 2021. July 25. URL: <https://www.independent.co.uk/sport/coventry-great-britain-judo-tokyo-grand-slam-b1890121.html> (дата звернення: 28.07.2021).
11. He Na. Growing disparity between rich and poor affects campus life. *China Daily*. 2009. October 14. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/2009-10/14/content_8791301_2.htm (дата звернення: 29.07.2021).
12. Зацний Ю.А. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. 243 с.
13. Зацний Ю.А. Англо-русский словарь новых слов и словосочетаний (рубеж столетий). Запорожье : Запорожский государственный университет, 2000. 243 с.

Kechedzhi O. Enrichment of Modern English vocabulary by borrowing lexical units of eastern and Asian countries

Summary. The article is devoted to one of the current problems of English lexicology – the enrichment of its vocabulary owing to foreign origin lexemes. It is made an attempt to carry out a systematic comprehensive analysis of Eastern borrowings, to identify the features of Eastern vocabulary functioning, which is reflected in dictionaries of foreign words, the media and the English vocabulary. The main attention is paid to the role and semantic features of East and Asia loan words. The paper highlights the causes and methods of borrowing words, their assimilation, the functioning of these lexemes in Modern English and also their relationship with historical development.

The article substantiates the relevance of the topic, considers extralingual and lingual factors of borrowings, makes clear the most frequently lexemes of donor languages (East and Asia). The functions of foreign origin lexical units are determined in the paper. Also it's investigated the processes in which the outlined borrowed lexemes take part. Particular attention is paid to the functioning of foreign lexemes in the system of the recipient language. It was found that the outlined lexical units take an active part in the derivation processes in English language. Models of derivation processes with the participation of foreign lexemes were also studied. The model with the participation of word-forming affixes turned out to be the most frequent, but there are cases of word formation.

In the course of the paper it was concluded that mainly the lexical units of the East and Asia countries are authentic, i.e. they reflect the concepts that are related to culture, religion, studies, parties, movements, martial arts. Some borrowed words came to the English vocabulary directly, but there is a certain layer of these lexemes, which got to the recipient language indirectly, i.e. through other languages. The corpus of lexical units of the East and Asia countries is quite numerous. Mainly they perform an attributive function, take part in the formation of a number of phrases and the word-forming chain. The paper determines that the certain lexemes of foreign origin have not yet been recorded in English dictionaries, but they are marked by the frequent use in texts of printed and electronic mass media.

Key words: language, vocabulary, loan words, donor language, borrowing language, word formation, grammatical adaptation, word-combinations.